

Links: Vanaf de helft van de eerste eeuw liep de grens van het Romeinse Rijk dwars door Nederland.

Bron: www.geschiedenisdc.nl

Rechts: Romeinse hoofdwegen en plaatsen in Germania Inferior. Bron: www.wikipedia.org

deel 2

Romeinse bruggen in Nederland

Frans Remery

Dit is het tweede artikel in een reeks van drie over Romeinse Bruggen. In een vorig artikel is aandacht besteed aan Romeinse Bruggen in het algemeen, wat nu toegespitst wordt over de Romeinse Bruggen in Nederland. In een derde artikel wordt verder ingezoomd op een speciale Romeinse brug in Nederland, de brug bij Cuijk. Red.

Als er gesproken wordt over de bezetting van Nederland, gaan de gedachten als vanzelf uit naar de bezetting door Duitsland in de jaren 1940 – 1945. Hoe dramatisch en wreed deze vijf jaren ook waren, qua tijdsduur zijn ze niet te vergelijken met eerdere bezettingen van ons land door vreemde mogendheden. In de periode 1795 – 1813 werd ons land 18 jaar lang bezet door Frankrijk. Moeten we de bezetting door Duitsland als volmaakt zinloos en vernietigend beoordelen, de Fransen brachten tenminste ook nog enige verbeteringen voor ons land: een eerste Grondwet, de Burgerlijke Stand, een achternaam voor ons allemaal, het Kadaster en de Rijkswaterstaat, om er een paar te noemen. Nog weer eerder zuchtten onze voorouders onder de tachtigjarige oorlog met Spanje (1568 – 1648), die ons niet veel goeds bracht. Hooguit kan worden gezegd dat de Republiek tegen de verdrukking in groeide en dat er vanaf het begin van de zeventiende eeuw zelfs sprake was van een Gouden Eeuw.

Al deze oorlogen en bezettingen vallen in het niet in vergelijking tot de bezetting van ons land door de Romeinen die hier maar liefst 450 jaar de dienst uitmaakten (ruwweg van 50 v. Chr. tot 400 n. Chr.). Natuurlijk, als land bestond Nederland nog niet, maar het grondgebied was er wel, al zag het er in die tijd, zonder beschermende dijken langs zee en rivieren en met zijn primitieve bevolking van verspreid wonende Germaanse stammen ongetwijfeld voor onze ogen weinig herkenbaar uit.

Toch lukte het de Romeinen uiteindelijk niet het hele land te bezetten, want de weerstand van de Germaanse stammen in onze streken bleek zó groot dat keizer Claudius I in 47 n. Chr. aan de bevelhebbers van de troepen in Noord-Europa opdracht gaf zich terug te trekken op de Rijn, die daarmee de noordgrens van het Romeinse Rijk in onze streken zou markeren. Als gevolg daarvan kennen wij de Limes, een grens met een grensbewaking langs de noordoever van de Rijn, die destijds vanaf Wijk bij Duurstede via de Kromme Rijn naar Utrecht liep en verder het traject van de huidige Oude Rijn langs Alphen en Katwijk volgde. Langs deze vroegere grens zijn dan ook talloze artefacten uit de Romeinse tijd gevonden. In onze tijd worden bij de aanleg van nieuwe woonwijken rond bijvoorbeeld, Arnhem, Utrecht, Woerden en Katwijk geregeld interessante vondsten gedaan, die erop wijzen dat de Romeinen hier langdurig gevestigd zijn geweest. [5]

Met grenzen die ook echt verdedigd moesten worden had de Romeinse aanwezigheid in onze streken steeds een sterk militair karakter. Het Romeinse leger vormde een maatschappij op zichzelf. Het was vrijwel volledig zelfvoorzienend; op aanvoer van voedsel of materialen uit Rome hoefde niet gerekend te worden. Waarschijnlijk stond een groot deel van de inheemse productie in dienst van de markteconomie die rond het leger functioneerde [1].

Links: Replica van een Romeinse wachttoren langs de Limes. Bron: Wikipedia, ©Niels Bosboom

Rechts: Opgegraven schip uit de Romeinse tijd gevonden nabij De Meern (Utrecht). Bron: www.romanaqueducts.info

Een voorlopige inventarisatie van vondsten in de bodem die met bruggen uit de Romeinse tijd te maken (kunnen) hebben:

Zuilichem o/d Waal:	houten paaljukken
Nijmegen o/d Waal:	houten paaljukken, een paalschoen
Tungelroy o/d Tungelroyse Beek:	houten paaljukken, balken houten bovenbouw
Hoogeloon o/d Kleine Beerze:	houten paaljukken
Venlo / Blerick o/d Maas:	resten van een houten brug ???
Maastricht o/d Maas:	stenen pijlers, houten bovenbouw, 1e eeuw n. Chr.
Cuijk o/d Maas:	stenen pijlers, houten bovenbouw; 4e eeuw n. Chr.

Romeinse bouw

Het Romeinse leger in Nederland kan worden beschouwd als de eerste projectontwikkelaar. Het zorgde voor infrastructuur, bouwprojecten en werken van waterstaatkundige aard. Voor de bouw kwam in eerste instantie hout in aanmerking dat in onze streken volop aanwezig was. Voor duurzame constructies bouwden de Romeinen in (natuur)steen. Zij waren daar in de landen van Zuid-Europa, waar hout slechts beperkt aanwezig was, mee begonnen. Ook beheersten zij de kunst van het steen bakken en het maken van plavuizen en dakpannen, een vaardigheid die, met hun vertrek, in onze streken weer verloren ging en pas opnieuw in het begin van de twaalfde eeuw door terugkerende kruisvaarders werd meegebracht. Waar zij in ons land natuursteen gebruikten, moest die van buiten ons land worden aangevoerd. Zo is in fundaties uit de Romeinse tijd nogal wat tufsteen aangetroffen, die waarschijnlijk afkomstig was uit de Eifel. De Romeinen voerden die steen aan in boten zoals die op diverse plaatsen in ons land bij opgravingen zijn aangetroffen. In steen bouwden zij tempels, badhuizen, woningen en zelfs een amfiteater (bij hun legerplaats in Nijmegen, Ulpia Noviomagus Batavorum). Van de door de Romeinen gebruikte stenen bouwwerken is niet veel meer over. Steen is immers schaars in Nederland. Gebouwen die niet als nuttig werden ervaren, werden in latere eeuwen dan ook afgebroken om de steen opnieuw te kunnen gebruiken. In

de fundering van menige kerk zijn nog stenen te vinden die ooit door de Romeinen zijn aangevoerd.

Romeinse bruggen in Nederland

Onder de Romeinse bezetting werden voor het eerst wegen en bruggen aangelegd, en wat voor wegen: kaarsrechte strepen door het landschap, opgehoogd, verhard met grind, met een mooie tonronde, zijdelings opgesloten tegen het verzakken en met greppels voor de waterafvoer aan beide wegzijden. In Europa alleen al lagen duizenden kilometers weg, verdeeld in hoofdwegen (heirbanen) en secundaire wegen. Waar de wegen rivieren kruisten werd aanvankelijk gebruik gemaakt van doorwaadbare plaatsen om het water over te steken. Maar op een beperkt aantal plaatsen kwamen er ook bruggen over rivieren. In tegenstelling tot andere landen in Europa die door de Romeinen bezet zijn geweest, is er in ons land nergens een door de Romeinen gebouwde brug te zien. Zijn ze hier nooit gebouwd of kijken wij niet goed?

Om te beginnen kunnen we vaststellen dat de bruggen uit de Romeinse tijd die we elders aantreffen, bruggen van steen zijn. Veel van die bruggen zijn in onze tijd nog slechts ruïnes, tenzij ze geregeld gerepareerd of herbouwd zijn. Bruggen van hout, in onze streken het meest voor de hand liggende bouw materiaal, houden het nergens zolang uit. Toch zijn juist van zulke bruggen

in het zuiden van Nederland resten gevonden en nu de Nederlandse bodem voor allerlei bouwprojecten steeds verder wordt opengelegd, komen er geregeld verrassingen boven de grond en boven water. In het merendeel van de gevallen gaat het daarbij om houten bruggen.

De Romeinse brug bij Zuilichem

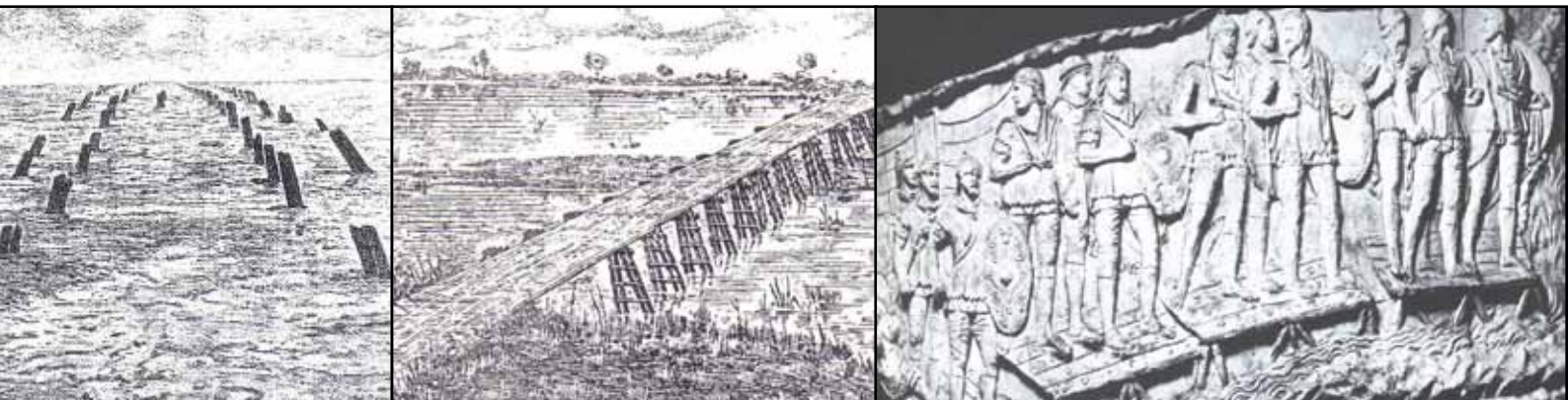
De Romeinse veldheer Julius Caesar schrijft in zijn boek over zijn oorlogsactiviteiten in Gallië over een houten brug die hij door zijn soldaten over de Rijn heeft laten bouwen. Waar die brug precies lag is nog altijd niet bekend. Gedacht wordt dat de brug ergens in de buurt van Koblenz heeft gelegen. Als we Caesar moeten geloven, was de brug in tien dagen klaar. Hij bestond uit eikenhouten palen die in de rivierbodem werden geheid, onderling werden verbonden tot jukken en waarop horizontale eiken balken werden bevestigd. De brug moet minstens vierhonderd meter lang zijn geweest. Resten van zo'n soort brug zijn ook in ons land gevonden. Bij Zuilichem werden eind negentiende eeuw bij graafwerkzaamheden palenrijen in de Waal aangetroffen, die goed overeenkomen met de door Julius Caesar beschreven Rijnbrug. De brug zou ca. 180 meter lang zijn geweest. Mogelijk was het alleen een steiger, maar het kan ook om een complete brug gaan. In het begin van de Romeinse bezetting is onder leiding van de Romeinse veldheer Nero Claudius Drusus bij de splitsing van Rijn en Waal de Drususdam aangelegd (ca. 12 v. Chr.). Deze had tot doel

en met een uitstekend uitzicht over het rivierengebied. Bijna vierhonderd jaar bevonden zich in deze omgeving winterkwartieren van Romeinse legioenen.

Op basis van de vondst van een ijzeren paalschoen nabij het Nijmeegse landhoofd van de spoorbrug en resten van enkele paaljukken die in de Waal zijn gevonden, wordt geconcludeerd dat er in de Romeinse tijd mogelijk een houten brug over de rivier heeft gelegen. Zoals elders in dit artikel aangegeven, was de Waal in die tijd niet zo'n machtige stroom als tegenwoordig; het merendeel van het Rijnwater werd door de aanwezigheid van de Drususdam via de huidige Neder-Rijn langs Arnhem afgevoerd. Als er al een brug bij Nijmegen heeft gelegen, dan zijn veel onderdelen daarvan weer verloren gegaan toen de Germanen de Drususdam onder leiding van Julius Civilis doorstaken en veel Rijnwater weer via de Waal ging stromen. Ook zal de stroming in de rivier in latere eeuwen veel hebben weggespoeld. Tenslotte hebben baggerwerken in de laatste eeuw de rivierbodem verdiept en veel mogelijk resten opgeruimd, zonder dat daar enige archeologische aandacht aan werd besteed.

De Romeinse brug bij Tungelroy

In het dal van de Tungelroyse Beek, ten oosten van de Maaseikerweg tussen Stramproy en Tungelroy zijn bij graafwerkzaamheden in 2005 goedbewaarde resten van een houten brug uit de Romeinse tijd blootgelegd. Er werden 117 houten palen en 6 eikenhouten liggers

Links: Paalresten gefotografeerd bij Zuilichem in de Waal. Foto uit 1896 – Streekarchief Bommelerwaard

Midden: Impressie van de brug bij Zuilichem, Uit: [www.vierheerlijkheden.nl/De Romeinse brug](http://www.vierheerlijkheden.nl/De_Romeinse_brug)

Rechts: Op de zuil van Trajanus (112 n. Chr.) is al een afbeelding van een eenvoudige houten brug op houten palen te vinden.

zoveel mogelijk water door de Rijn te sturen, omdat deze de grensrivier moest worden tussen het Romeinse Rijk in het zuiden en de vijandig gezinde Germaanse stammen in het noorden. De Waal werd daardoor waarschijnlijk een miezerig stroompje, zodat een brug van 180 meter ruim voldoende kan zijn geweest. De brugresten bij Zuilichem komen ook goed overeen met een afbeelding van een militaire brug op de zuil van Trajanus in Rome. Het zou dan gaan om een afbeelding van de situatie dat Romeinse troepen tijdens hun veldtocht in Dacië een riviertje oversteken.

De Romeinse brug bij Nijmegen

Al vroeg bij hun aankomst in onze streken vestigden de Romeinen zich met een militair kamp en later een echte burcht op de heuvels van Nijmegen. Het was een strategische plek, altijd droog, goed bereikbaar per schip

gevonden. Een analyse van het hout gaf aan dat de brug rond 27 n. Christus is gebouwd; hij was in totaal ongeveer 60 m lang. De vondst inspireerde een groep vrijwilligers om een replica van de brug over de Tungelroyse Beek te bouwen op een plek in het beekdal waar geen resten zijn aangetroffen. Naast het herbouwen van de brug stipelde de werkgroep Ommetje Romeinse Beekbrug twee ommetjes uit, van 5 en 4 km lang, waarvan de brug een onderdeel vormt. De werkgroep won met dit plan de Ommetjeswedstrijd, uitgeschreven door Landschapsbeheer Nederland [11].

De Romeinse brug bij Hoogeloon

Op 14 oktober 2008 meldde het Eindhovens Dagblad dat tijdens graafwerkzaamheden in Hoogeloon de resten waren gevonden van een brug die vermoedelijk dateert uit de Romeinse tijd.

*De gevonden resten bij Hoogeloon
bron: Eindhovens Dagblad: www.Ed.nl*

Volgens onderzoekers van het archeologisch adviesbureau RAAP was het pas de tweede keer in de historie dat een dergelijke brug in Nederland werd gevonden. Het eerder genoemde Limburgse Stramproy ging Hoogeloon voor.

De resten kwamen tevoorschijn tijdens graafwerkzaamheden in het zuidelijke deeltraject van de Kleine Beerze, in de buurt van Hoogeloon. De beek moet daar weer gaan meanderen. De gevonden resten bestaan uit twee rijen eikenhouten palen die haaks op de bedding van de Kleine Beerze staan. De afstand tussen de twee rijen palen bedraagt ongeveer 2,30 meter.

uit de eerste eeuw, de nodige fundamenten van stenen gebouwen gevonden. En er zijn resten aangetroffen van een weg uit de Romeinse tijd die recht op de rivier afliep. Oorspronkelijk was daar mogelijk een doorwaadbare plaats, zoals op meer locaties langs de Maas. O, wat zouden ze in Venlo graag bewijzen vinden voor een echte brug over de Maas, zoals in Maastricht en Cuijk. De bewijzen daarvoor zijn vooralsnog echter erg mager: meer dan enige paalresten op de bodem van de rivier ten zuiden van de huidige spoorbrug zijn er niet gevonden en die palen zaten voor zover bekend niet eens in de bodem. Ze kunnen dus overal vandaan komen.

Logisch zou een brug over de Maas tussen Venlo en Blerick overigens wel zijn. Blerick, in de Romeinse tijd Blariacum, op de linker Maasoever lag aan de kruising van wegen tussen Tongeren-Nijmegen, Keulen-Nijmegen en Xanten-Tongeren. Op oude kaarten is in de nabijheid de Romeinse naam Sablonas of Sablonibus aan de weg van Tongeren naar Xanten te vinden. In die naam zit het begrip zand en op die plek lagen inderdaad toen ten noorden daarvan stuifduinen (nu heet het Kwietheuvel) [9].

De Romeinse brug bij Maastricht

In de eerste eeuw n. Chr. werd door de Romeinen de heirbaan Bavay (Bagacum Nerviorum) - Keulen (Colonia Agrippina) aangelegd, die nu bekend is als de Via Belgica. De weg moest ergens de Maas oversteken en daarvoor werd een doorwaadbare plaats bij het huidige Maastricht gekozen. Omdat de Maas een regenrivier is, en dus wis-

*Links: Replica van de Romeinse brug over de Tungelroyse Beek bron: Panoramio.com/photo/21803038
Rechts: De Romeinse tijden herleven, bron: www.weert.nl*

In de omgeving zijn ook voorwerpen gevonden uit de Romeinse tijd. Dan gaat het om vensterglas van een villa, aardewerkfragmenten van een voorraadpot en geïmporteerd roodbakkerd aardewerk.

De resten bevinden zich onder de grondwaterspiegel en zijn afgedekt met een pakket klei. De houten palen staan in een zuurstofvrije omgeving en zijn daardoor niet vergaan [5].

Romeinse brug bij Venlo?

Hardnekkig zijn de geruchten dat er ook tussen Venlo en Blerick een brug over de Maas zou hebben gelegen. Venlo was in de Romeinse Tijd een militaire post en in de eerste en tweede eeuw zelfs een belangrijk handelscentrum. Er zijn naast veel klein spul als munten, aardewerk, een mantelspeld en een deel van een Romeinse helm

selende waterstanden heeft, was de bouw van een brug noodzakelijk, omdat de Maas ter plaatse lang niet altijd doorwaadbaar was.

De brug lag ongeveer midden tussen de huidige Sint Servaasbrug en de nieuwe Hoge Brug. Hoe de brug er heeft uitgezien is niet bekend, maar waarschijnlijk werd hier door de Romeinen voor een, al vele malen toegepast, standaardtype gekozen; dat wil zeggen stenen pijlers met daartussen houten overspanningen.

Al met al heeft deze eerste brug zo'n 1200 jaar dienstgedaan [8].

Uit later archeologisch onderzoek (de brug werd in 1963 bij toeval ontdekt tijdens baggerwerkzaamheden) blijkt dat het hout gebruikt voor de damwanden van de pijlers gekapt was in de eerste helft van de eerste eeuw. Er werden echter ook balken aangetroffen uit de derde en de vierde eeuw waaruit men dus mag concluderen dat

*De huidige Maasbrug in Maastricht stamt uit de Middeleeuwen, met toevoegingen uit de 20e eeuw
bron: NBS, © E.Huisinga*

Voorstelling hoe de brug bij Maastricht er uitgezien kan hebben. bron: viabelgicadigitalis.nl

aan de brug in de loop van de tijd onderhoud is gepleegd. In het tweede kwart van de vierde eeuw probeerde het uit elkaar vallende Romeinse Rijk zijn grenzen zo goed mogelijk vast te houden. De weg Bavay-Keulen was hierbij van groot strategisch en economisch belang. Ter verdediging van de brug bouwden de Romeinen op de westoever van de Maas een castellum. Ook op de rechter rivieroever kwam een militair kamp. Wie over de brug wilde, moest dus tweemaal de militaire bewaking passeren, waarmee ongewenste bezoekers op afstand werden gehouden. Maastricht kwam in de Merovingische en Karolingische tijd als handelsstad en haven tot grote bloei. Het functioneren van de brug als verbinding tussen de verschillende handelsroutes moet daarbij van essentieel belang zijn geweest [4].

De Romeinse brug bij Cuijk

Een soortgelijke brug als die in Maastricht werd door de Romeinen in de vierde eeuw gebouwd bij Cuijk. Hoewel van deze brug, net als die van Maastricht, boven water niets meer is te zien, heeft onderwaterarcheologie resten van de brug aan het licht gebracht, op basis waarvan op papier een volledige reconstructie van de brug is gemaakt. Aan de Maasbrug bij Cuijk zal in een apart artikel in een volgende editie van BRUGGEN aandacht worden besteed.

Bronnen

- [1] Michiel Hegener, M, Op het spoor van Romeinen en Bataven; Nederland 2000 jaar geleden (Utrecht / Antwerpen, 2003)
- [2] Oosterhoff, J (red.), Bruggen in Nederland, 1840 -2000, deel II (Utrecht, 1998)
- [3] Haan, B. e.a. Over de Waal, Waalbrug Nijmegen 1936 – 2011, (Nijmegen, 2011)
- [4] Haye, R. de la, De Maas over: 2000 jaar vaste oeververbindingen in Maastricht (Maastricht, 1984)
- [5] Historisch Nieuwsblad I-476, 2013
- [6] Studiekring Historische Cartografie
- [7] Tacitus, P.C., Historiae Boek V, 19
- [8] NBS, De Nederlandse Brug, 40 markante voorbeelden, Toth, Bussum, 2012
- [9] Historiek, 16 oktober 2008

Websites

- [10] www.wikipedia.com
- [11] www.weert.nl
- [12] www.genwiki.nl/limburg